

Najstarejše sledi

Le skala, kamen in kost!

Besedilo: dr. Matija Turk

Današnja podoba Alp se je izoblikovala med ledeno dobo ali pleistocenom. V skoraj dveh milijonih let dolgem obdobju se je zvrstilo več mrzlih dob ali poledenitev, ki so jih prekinjala krajša toplejša obdobja ali medledene dobe. Štiri velike alpske poledenitve, ki sta jih pred 1. svetovno vojno na podlagi proučevanja rečnih teras in ledeniških moren ugotovila avstrijska geologa A. Penck in E. Brückner, nosijo imena alpskih rek: günz, mindel, riss in würm. Iz zadnje, würmske poledenitve poznamo najstarejše sledove človeka v Alpah.

Alpe in ljudje v ledeni dobi

Pred dobrim stoletjem je veljalo prepričanje, da je bilo v času posamezne poledenitve podnebje vseskozi hladno ter da so bile gore zaradi ledenega pokrova za življenje neprimerne. Zato so kamnita orodja neandertalcev, ki so jih našli visoko v švicarskih jamah, napačno uvrščali v zadnjo

medledeno dobo. Leta 1928 je prišlo do prelomnega odkritja v Potočki zijalki, ko je profesor Srečko Brodar naletel na prve paleolitske najdbe, ki so bile, glede na nadmorsko višino jame, veliko presenečenje. Bile so prvi dokaz, da je v zadnji ledeni dobi obstajal toplejši presledek, ki je ljudem omogočil bivanje v gorskem svetu.

Izkopavanje mezolitskega tabora
na planini Pretovč pod Mrzlim
vrhom pri Tolminu Foto: Ivan Turk

Dejansko je bilo takšnih toplejših presledkov, ko se je led umaknil iz alpskih dolin in krnic pod najvišje vrhove, več. Rastlinstvu in živalstvu se je začasno odprl nov življenjski prostor. Sledeč živalim so v gore prodirali paleolitski lovci. Ljudem so postale dostopne jame, ki ležijo več kot 2000 m visoko, o čemer pričajo najdbe iz jame Salzofenhöhle (2068 m) v pogorju Totes Gebirge v Avstriji. Kostni jamskega medveda so v jami Conturines v Dolomitih odkrili celo na višini 2800 m. Vsa alpska paleolitska najdišča sodijo v toplejša obdobja zadnje poledenitve, v čas med 60.000 in 30.000 leti pr. Kr. Zatem je sledila nova ohladitev, ki je bila hladnejša kot vse prejšnje. S postopno otoplitvijo tik pred koncem ledne dobe so se ljudje pred 15.000 leti ponovno vrnili ob vznožje Alp in jih do danes v celoti kolonizirali.

Najstarejši sledovi človeka v slovenskih gorah

Paleolitska arheologija ima največ možnosti za odkritje najdišč v ravnih, suhih jamah in spodmolih, kjer si še danes ob slabem vremenu poiščemo zavetja. V njih so sedimenti zaščiteni pred uničujočimi naravnimi silami in skoraj vse, kar je človek v njih nekoč zapustil, se nam je z malo sreče lahko ohranilo do danes. Pred desetletji je poskusno kopanje v več gorskih jamah in spodmolih prineslo le skromne rezultate. Redke arheološke najdbe so pripadale veliko mlajšim obdobjem.

Prvi ljudje, ki so poseljevali ozemlje današnje Slovenije, so bili neandertalci. Skoraj vso prvo polovico zadnje ledene dobe (med 115.000 in 50.000 leti pr. Kr.) so bili prisotni v predgorju Julijskih Alp, o čemer pričajo najdbe iz jame Divje babe I nad dolino Idrijce. O njihovi prisotnosti v višjih predelih zaenkrat ni trdnih dokazov. Omeniti pa velja najdbe kamnitih orodij v Bohinjskih gorah, ki oblikovno ustrezajo neandertalskim. Ker gre za posamezne najdbe na odprtem, ne moremo z gotovostjo potrditi njihove pripadnosti neandertalcem.

Anatomsko moderni človek (kromanjonec), ki se je pojavil v

Evropi pred 40.000 leti, je zaenkrat edini, za katerega lahko z gotovostjo trdimo, da je zahajal v naš gorski svet. Njegovo zapuščino so razen v Potočki zijalki odkrili še v Mokriški jami, kjer je kosti jamskega medveda že leta 1839 izkopaval Henrik Freyer. Kot kustos Deželnega muzeja za Kranjsko je namreč želel sestaviti popoln skelet te, pri nas najbolj razširjene ledenodobne zveri. Šele v petdesetih letih preteklega stoletja je sledove paleolitskega človeka v Mokriški jami odkril Brodar.

Po sledih jamskega medveda

Tako v Potočki zijalki kot v Mokriški jami so odkrili koščene konice in kamnito orodje. Radiokarbonsko datiranje nekaterih konic je pokazalo starost med 36.000 in 33.000 leti.

Večina konic, ki so bile sestavni del sulic ali kopij, je bila izdelana iz kosti jamskega medveda, nekaj pa iz rogovja jelena in iz mamutovine. Nekatere, ki so bile pri uporabi poškodovane, so skrajšali in ponovno priostri. Omeniti velja še preluknjano spodnjo čeljust jamskega medveda, iz katere se da izvabiti zvoke.

TedANJI ljudje zagotovo niso množično lovili jamskih medvedov, ker je bilo to početje zanje smrtno nevarno, občasno pa so lahko pokončali

Koščne konice iz Potočke zijalke

Foto: France Stele

obnemoglega medveda ali mladiča. Lovili so gamse, jelene, kozoroge in volkove, katerih kostni ostanki so v primerjavi z jamskim medvedom neznatni. Pri Potočki zijalki se

Paleolitski lovci pred Mokriško jamo Slika: Milan Meden

postavlja vprašanje, zakaj tolikšna količina koščenih konic in tako malo ostankov za plen primernih živali. Ljudi je jama privlačila kot grobišče jamskih medvedov, ki so tam poginjali med prezimovanjem. Stikali so za kostmi medvedov, jih odbirali in uporabljali za izdelavo koščenih izdelkov ali pa jih preprosto razbijali in iz njih strgali maščobe in kostni mozeg. Koščene konice so bile preveč dragocene, da bi jih izgubljali. Morda je jama služila kot delavnica konic, kjer so jih tudi spravljali, nato pa se v nekem trenutku niso več vrnili ponje. Ali pa je bil to sveti kraj, kjer so ob ognjih izvajali obrede in darovali konice? Vendar so to za sedaj le ugibanja, ki puščajo domišljiji prosto pot.

Poslednji lovci

Iz zaključnega obdobja ledene dobe (15.000–8.000 pr. Kr.) nimamo nobenih znakov o prisotnosti človeka. Vendar odkritja v jami Poljšiška cerkev pri Bledu in v Babji jami pri Domžalah kažejo, da so se ljudje z umikanjem ledenikov ponovno pojavili ob vznožju gora. Med živalskim plenom so v Poljšiški cerkvi prisotne kosti gamsa in kozoroga, v Babji jami pa kosti alpskega svizca.

Po koncu ledene dobe nastopi nekaj tisočletij dolgo obdobje mezolitika. Do nedavnega smo iz tega obdobja v Julijskih Alpah poznali le dve skromni najdišči. V Jamnikovem spodmolu pri Kočni je bila najdena koščena harpuna, v Jami za skalami nad Staro Fužino pa kurišče in dva kamnita odbitka.

V zadnjem desetletju je bilo na območju krnskih planin odkritih več mezolitskih najdišč na planem. Odkritju kamnitih orodij na planini Kašina so sledila odkritja na planinah Kuhinja, Zaslap, Pretovč, Zapleč in Zaprikraj. Z arheološkim izkopavanjem so podrobneje raziskali zadnje tri. Mikrolitska kamnita orodja potrjujejo, da je šlo za tabor lovcev, ki so v poletnih mesecih na gorskih pašnikih zalezovali kozoroge, gamse in svizce. Mikroliti, le okoli 2 cm velika kamnita rezilca, so bili sestavni del puščic za lok, ki se je v mezolitiku uveljavil kot glavno lovsko orožje. Mezolitski lovci so iz doline prinesli tudi prodnike roženca, iz katerih so

izdelovali rezilca in po potrebi obnavljali zalogo "streliva". Mezolitskih najdišč v dolini Soče zaenkrat še ne poznamo. Edino takšno najdišče je spodmol pri Bjarču (Riparo di Biarzo) v dolini Nadiže.

Mezolitik se zaključi z razvojem poljedelstva in živinoreje, ko lov in

nabiralništvo nista več glavna načina preživljanja. Lovci so postali pastirji in kmalu za njimi so s pojavom kovinskih obdobj v gore prišli rudo-sledci. A lovska tradicija se nadaljuje. Nad planino Pretovč so sodobni lovci postavili svojo kočjo prav v bližini nekdanjega mezolitskega tabora. ●